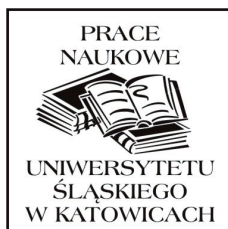

Poradnik

**Model gatunkowy
i jego tekstowe aktualizacje**

NR 3038

Ewa Ficek

Poradnik

Model gatunkowy i jego tekstowe aktualizacje

Redaktor serii: Językoznawstwo Polonistyczne
Bożena Witosz

Recenzent
Ewa Malinowska

Publikacja będzie dostępna – po wyczerpaniu nakładu – w wersji internetowej:

Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Wprowadzenie	7
Cel i założenia metodologiczne pracy	9
Charakterystyka tekstów źródłowych	13

Część pierwsza

Perspektywa badawcza i metodologiczne podstawy opisu

Rozdział pierwszy	
Ogólnoteoretyczne konteksty analiz	17
Podstawowe założenia lingwistycznej teorii gatunków mowy	17
Wybrane aspekty zasad kategoryzacji	25
Kategoryzacja „klasyczna”	25
Kategoryzacja w oparciu o prototyp a koncepcja podobieństwa rodzinnego	28
Rozdział drugi	
Aparat pojęciowy	37
Gatunek jako model (wzorzec) tekstu	37
Gatunek a/i tekst	42

Część druga

Charakterystyka genologiczna poradnika

Rozdział pierwszy	
Wokół nazwy gatunku	53
Czym był/jest poradnik?	53
Pojęcie, cele i znaczenie poradnictwa	57
Rozdział drugi	
Miejsce poradnika na typologicznej mapie gatunków	61

Poradnik a style funkcjonalne polszczyzny	61
Tekst poradnika na tle wybranych gatunków użytkowych	68
Typologia form poradnikowych	76
Rozdział trzeci	
Poradnik – gatunek złożony	79
Rada i porada jako gatunki mowy	79
Typy gatunków dyrektywnych	79
Rada a/i porada w ujęciu modelowym	85
Radzenie i doradzanie w praktyce językowej	90
Od (po)rady do poradnika	93
Rozdział czwarty	
Składniki modelu gatunkowego poradnika	99
Komponent pragmatyczny	99
Funkcja, potencjał illokucyjny i prymarne zastosowania komunikacyjne	99
Obraz nadawcy jako udzielającego (po)rad	100
Profil odbiorcy, czyli przyjmującego (po)radę	103
Relacje nadawczo-odbiorcze	105
Komponent strukturalny	114
Strategiczne pozycje tekstowe	114
Schemat kompozycyjny i jego możliwe warianty	118
Typograficzno-ikoniczny wymiar tekstu	120
Komponent poznawczy	121
Tematyka oraz sposoby jej prezentowania	121
Podmiotowy punkt widzenia, perspektywa i składniki obrazu świata	124
Komponent aksjologiczny	127
Komponent stylistyczny	130
Rozdział piąty	
Rekonstrukcja pola gatunkowego poradnika	137
Jądro gatunkowe	137
Poradnikowe peryferie i „gry intergatunkowe”	140
Rozdział szósty	
Od modelu do jego tekstowej aktualizacji	145
Tekstowe aktualizacje (proto)typowe	146
Tekstowe aktualizacje nie(proto)typowe	152
Struktury adaptacyjne	152
Struktury parodystyczne	163
W stronę form nieporadnikowych	169
Zakończenie	171
Bibliografia	177
Summary	197
Резюме	198

Wprowadzenie

Współczesny odbiorca ma dostęp do przebogatej oferty rynku książki. Nawet pobieżny przegląd materiałów promocyjnych pozwala stwierdzić, iż wydawcy prześcigają się w wypełnianiu przestrzeni dotąd niezagospodarowanych, ale potencjalnie atrakcyjnych. Publikacjami, które cieszą się ogromnym zainteresowaniem nie od dziś i w szczególny sposób zaspokajają potrzeby szerokich kręgów czytelniczych, są – obok informatorów, przewodników, instrukcji obsługi oraz innych „dzieł klasyfikacji użytkowej” (Balcerzan, 1999: 366) – poradniki¹. Z założenia przekazują one wskazówki praktyczne, tj. oparte na doświadczeniu i możliwe do wykorzystania na co dzień. Odpowiadają na autentyczne lub tylko przewidywane pytania tych czytelników, którzy z jakichś powodów nie mogą bądź nie chcą skorzystać z bezpośredniej pomocy fachowców.

Oprócz publikacji podpowiadających, jak radzić sobie: z depresją, z mężem, z dziećmi, wreszcie z samym sobą, na półkach księgarskich mnożą się kieszonkowe samouczki zarządzania, podręczniki skutecznej komunikacji, książki uczące przyjemnego odchudzania albo przetrwania w pełnym niebezpieczeństwie świecie, w końcu nowoczesne poradniki intymne czy komputerowe. Obserwowany rozkwit literatury poradnikowej można tłumaczyć rozmaicie. Niebagatelne znaczenie ma z pewnością doświadczany współcześnie klimat cywilizacyjnego i mentalnego zwrotu. Wydaje się, iż mieszkańcy bardziej rozwiniętych gospodarczo regionów świata jeszcze nigdy nie byli równie bezpieczni i zarazem nigdy wcześniej nie odczuwali tak wielkiego zagrożenia – wygląda to tak,

¹ Zgodnie z ustaleniami Instytutu Kultury i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej (raport z 2002 roku referuję za: Skudrzyk, 2005: 56), poradniki i wydawnictwa encyklopedyczne stanowią 9% wszystkich czytanych książek; wyżej na liście najchętniej czytanych lektur znajdują się: podręczniki szkolne (27%), literatura dziecięco-młodzieżowa (15%), powieści sensacyjne i kryminalne (14%), *science fiction*, *fantasy*, horrory (11%), literatura fachowa (10%). Udział poradników wśród wszystkich książek kupowanych wynosi z kolei 10%; więcej sprzedaje się tylko: podręczników szkolnych (36%), wydawnictw encyklopedycznych (26%), literatury fachowej (13%) i dziecięco-młodzieżowej (11%).

jakby niebezpieczeństwa piętrzyły się wprost proporcjonalnie do zabezpieczeń (Jastrun, 1999: 68). Z drugiej strony, osiągnięcie coraz to wyższej jakości życia wymaga ciąglego rozwiązywania różnorodnych problemów, a także poszukiwania „punktów orientacyjnych” (Zierkiewicz, Drabik-Podgórną, red., 2010: 7–9). W konsekwencji ustawicznie poszerzają się zakresy udzielanych porad oraz dziedziny, w których poszukuje się pomocy. Dokonuje się również transformacja samego poradnictwa – zmiana jego celów, organizacji oraz treści. Przywołajmy stanowisko Heina Rettera:

W społeczeństwie, którego struktura ciągle się różnicuje i którego wiedza wciąż rośnie, gwałtownie wzrasta zapotrzebowanie na orientację i pomoc. Potrzeby te zwiększają się również dlatego, że orientacje życiowe i wartości, które dawniej były reprezentowane przez tradycyjne instytucje (religia, państwo, obyczajowość, zwyczaj) i przyjmowane bez kwestionowania, dzisiaj utraciły znaczenie, a ludzie coraz częściej sami wybierają formy swego współżycia.

Retter, 2005: 296

W Polsce prawdziwą „eksplozję poradnictwa/doradztwa” (Kargulowa, 1996: 102) wyznaczyła cezura roku 1989. Zmiany polityczne, ekonomiczne i kulturowe, jakie zaszły w państwie, manifestowały się m.in. liberalizacją wzorców społecznych regulujących życie obywateli oraz przejmowaniem obcych norm komunikacji publicznej. „Demokratyzacja” środków masowego przekazu, otwarcie się naszego kraju na kulturę angloamerykańską spowodowały istotne zmiany w świadomości Polaków, zrodziły potrzebę publicznego odkrywania prawdy i poruszania wszystkich tematów – zwłaszcza tych, które otoczone były dotąd aurą obyczajowego tabu (np. Kargulowa, 1996: 100–101; Skudrzyk, 2005: 24–37; Fabijański, Ficek, 2004; 2003: 353; 2006).

Jak próbowałam udowodnić, fenomen literatury poradniczej² należy wiązać ze swoistym paradoksem cywilizacyjnym przełomu stuleci. Pisze np. Tomasz Jastrun (1999: 68): „Im bardziej próbujemy uprościć świat, tym bardziej się on komplikuje, im bardziej go wyjaśniamy, tym bardziej on się nam ściemnia”. Myliłby się jednak ktoś, kto by przypuszczał, że zapotrzebowanie na tego typu teksty pojawiło się dopiero niedawno. Dość powiedzieć, że wspomniane formy (te same, lecz, oczywiście, nie takie same) funkcjonowały dużo wcześniej, choć dziś dopiero – ze względu na różnorodność ich tekstowych kształtów, jak też należne im miejsce w przestrzeni dyskursywnej – zwracają uwagę tak odbiorców, jak tekstologów.

² W odniesieniu do wymienionych form, konstytuujących nurt „komunikacji instruktażowej” oraz „piśmiennictwa opiekuńczego”, Edward Balcerzan (1999: 366–367) stosuje także określenie: „kompedia wiedzy aktywnej”.

Ewa Ficek

**A guide book
A genre model and its textual updates**

Summary

The author of the book deals with the issue of the genre nature of a guide book. Making use of the findings reached by linguistic genology, she looked at above all modern (native and translated) guide books, as well as, indirectly, pieces of advice connected with a day-to-day language practice, press and calendar advice, etc. The main research method consisted in building a genre model and comparing it with particular texts. As a result, the (proto)typical elements determining the genre identification of a given update were differentiated from variable and contextually-conditioned ones.

The choice of such a cognitively attractive topic of the thesis was influenced by, first of all, a belief in a considerable role of counseling, and, secondly, an uncertain discursive status of a guide book – an extremely expansive, polymorphic and transgressive form of expression that has not been discussed in a linguistic monographic book so far. The results of the analyses in question may, hence, be of interest to all those interested in a genre interpretation of functional texts, as well as the issues related to counseling and giving advice.

Эва Фицек

Справочник Жанровая модель и ее текстовые актуализации

Резюме

В настоящей книге поднимается проблема жанровых показателей справочника. Используя инструментарий лингвистической генристики, автор прежде всего анализирует современные справочники, изданные в виде книг (польские и переводные), а также – в определенной степени – советы, связанные с повседневной языковой практикой, советы и рекомендации в прессе, в календарях и т.п. Основной исследовательский метод заключался в создании модели текста, а также в ее сравнении с конкретными текстами. В итоге удалось отделить (прото)типические элементы, предопределяющие жанровую идентичность данной актуализации, от варьирующихся элементов, обусловленных контекстом.

На выбор такой интересной в познавательном плане темы исследования повлияли следующие факторы: во-первых, убеждение об огромном значении справочников; во-вторых, неустоявшийся дискурсивный статус справочника – необычайно экспансивной, полиморфной и трансгрессивной формы высказывания, которая не дождалась до сих пор монографической языковедческой разработки. Результаты проведенного анализа могут поэтому привлечь тех, кто занимается жанровой интерпретацией прикладных текстов, а также вопросами, связанными с действиями советования и консультирования.

Redaktor **Magdalena Bialek**

Projektant okładki **Paulina Dubiel**

Redaktor techniczny **Barbara Arenhövel**

Korektor **Mirosława Żłobińska**

Lamanie **Marek Zagniński**

Copyright © 2013 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-2175-2

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 12,5. Ark. wyd. 16,0.

Papier offset. kl. III, 90 g. Cena 22 zł (+VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.

M. Rejnowski, J. Zamiara

ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław